

Spennende men løst fundert om seriemordere

Professor Sven Å. Christianson har begått en bok der datagrunnlaget er svakt dokumentert, og der mye tyder på at han lener seg svært tungt på én kilde – til alt overmål en temmelig upålitelig en, nemlig Thomas Quick. Likevel er det ting å hente.

Sven Å. Christianson | **I huvudet på en seriemördare.** *Norstedts, 2010. 463 sider*

Forfatteren er en profilert svensk psykolog som forsker, forfatter og foreleser innenfor rettspsykologi, om avhørsmetodikk, gjerningsmannsprofilering og hukommelsesforskning.

Boken tar for seg seriemorderens oppvekst, utdanning, fantasiliv, seksualitet, valg av offer, modus for drapene, medieeksponering og mulighet for behandling. Forfatteren gjengir ofte lengre sitater fra seriemorderne som han har intervjuet.

I boken skildres seriemordere som personer med ekstrem empatisvikt og grov personlighetspatologi – i stand til å utføre overgrep så groteske at det kan anbefales å legge inn pauser i lesningen

Her er det mye spennende lesning om drapets psykologi og psykiatri, og de kasuistiske beretningene gjør boken lett å følge. I boken skildres seriemordere som personer med ekstrem empatisvikt og grov personlighetspatologi – i stand til å utføre overgrep så groteske at det kan anbefales å legge inn pauser i lesningen.

UPÅLITELIG: Thomas Quick ble i 1990 fengslet under et ran. På bakgrunn av egne tilståelser ble han dømt for flere mord og andre alvorlige forbrytelser. Det fantes ikke tekniske bevis eller vitner, og i 2008 trakk han tilbake alle drapstiltåelsene. Quick er trolig den viktigste kilden til professor Sven Å. Christiansons bok *I huvudet på en seriemördare*. Foto: Jan Düsing Pressens Bild / Scan-Foto

Thomas Quick

Svakheten ved Christiansons bok er at den er utydelig på hvilket grunnlag han fremmer sine teorier og hypoteser på bakgrunn av. Han gjør ikke klart rede for hvem og hvor mange han har intervjuet. Derfor blir boken vanskelig å etterprøve, og vi kjenner ikke gyldigheten av de konklusjonene han trekker. Forfatterens tese om at enkelte utvikler sterke fantasier om drap/vold som kompensasjon for ekstrem avmakt, er interessant, men han viser en generaliseringsdristighet når vi ikke får vite mer konkret om hans datagrunnlag. Videre er det interessant at han i flere omganger trekker frem Thomas Quick, som han har intervjuet inngående. Quick, som har tatt tilbake sitt opprinnelige navn Sture Bergwall, er dømt for mange drap, men er i den senere tid frifunnet for flere av disse. Det har vært reist spørsmål om Bergwall har blitt feilaktig dømt basert på falske tilståelser. I et innlegg av Bergwalls advokat, Thomas Olsson, i mai 2010 (<http://www.newsmill.se/print/22141>), mer enn antyder advokaten at de fleste sitatene i boken er hentet fra intervjuer med hans klient. Hvis Bergwall er feilaktig dømt, hva er da grunnlaget for bokens teser? spør Olsson i det krasse innlegget.

Tese om påtrengende fantasier

Det er lett å tenke at personene som skildres i boken, er født som monstre. Mye av bokens styrke ligger etter min oppfatning i dens forsøk på å gå bak den tabloide skildringen av seriemordere, og å gå i rette med monsterbegrepet som ofte kastes frem på avisenes førstesider. Christianson forsøker i stedet å benytte seg av psykologisk kunnskap for å finne ut hvem disse personene er. Han beskriver

mennesker som er vanskjøttet, fysisk, psykisk og seksuelt mishandlet, isolerte, kontaktløse og preget av sterk avmakt. Samtidig blir de færreste med slik bakgrunn seriemordere. Forfatterens tese er at noen få utvikler sterkt påtrengende fantasier som kompenserer for kontaktløsheten og avmakten. Hos enkelte blir fantasiene fullstendig overveldende og omgjort til handlinger for å tilfredsstille fantasien. Forfatterens drøftinger av diagnostiske tilstander, for eksempel narsissisme, og begreper som psykopati er gode og gir verdifull klinisk innsikt.

Sven Å. Christianson verken unnskylder eller bagatelliserer seriemorderne eller deres handlinger, men han har antagelig et godt klinisk poeng når han påpeker en ofte naiv holdning blant pedagoger og helsepersonell. Han anser det som klar unnlatesynd å overse tydelige symptomer på psykisk forstyrrelse hos barn og unge, og ikke å sette i gang tiltak som utredning, foreldresamtaler og behandling. Som han nøkternt skriver: «Når et barn i femårsalderen opprepade ganger tar strypetag på andra barn og pratar om at döda, måste det tas på allvar».

Svakt funderte påstander

Hvor mange seriemordere finnes det egentlig i Sverige? I boken antydes det seks navn, men vi får ikke vite hvem av disse Christianson har snakket med. Det gis heller ikke referanser i teksten, og derfor kan ikke leseren sjekke Christianson påstander. Et eksempel: På side 137 skriver han: «Seriemördaren John Wayne Gacy har beskrivits som ett ensamt barn, en enstörning, sjuklig, okoordinerad och svag. En beskrivning som kan kännas igjen hos många andra sereiemördare.» Betyr det at de fleste seriemordere er ukoordinerte, sykelige og svake? Vi får ikke vite hvor forfatteren har dette fra. Kapitlet om seksualitet er skuffende. Det er kort, kun på 18 sider, og halvparten er fylt med sitater fra de intervjuede seriemorderne. Jeg savner mer inngående refleksjon om fantasier i kombinasjon med seksualitet som bakgrunn for drap – som jeg trodde var en viktig drivkraft i seksuelle drap. Har jeg tatt feil?

Hvem er egentlig seriemorder?

Christianson definerer en seriemorder som en som har begått to eller flere mord. Federal Bureau of Investigation i USA (FBI) definerer derimot en seriemorder som en som har drept eller forsøkt å drepe tre eller flere ganger. Å ta et liv er uhyre sjeldent (ca. 40 årlig, 0,2 drap per 100 000 innbygger i Norge). Å ta liv en gang til er langt sjeldnere. Bare rundt 1–3,5 prosent av alle drap utføres av en som har drept før, ifølge Bjørkly og Waage (2005). Det betyr at datagrunnlaget, heldigvis, er lite. Men selv om en person har gjort noe så sjeldent som å ta to liv, betyr ikke det nødvendigvis at det er en *seriemorder* som er på ferde. Andre variabler kan spille inn, som miljø, rus og tilfeldigheter. Derfor burde forfatteren heller holdt seg til FBI's definisjon som antagelig er bedre empirisk fundert.

Oppsummert inneholder boken mye spennende klinisk lesning for både rettspsykiatere, rettspsykologer, forskere og behandlere av mennesker med alvorlig voldsproblematikk. Boken inneholder også mye god utviklingspsykologi og abnormalpsykologi, presentert med god pedagogisk teft. Men forfatteren kunne med hell vært tydeligere på datagrunnlag og metode, og tesene som fremmes er derfor tilsvarende empirisk svake. Googler man tittelen, vil man finne en del kritiske svenske kommentarer. En velvillig tolkning kan være at dette i alle fall ikke er en bok man stiller seg tematisk eller teoretisk likegyldig til.

Anmeldt av Pål Grøndahl, rettspsykolog og forsker ved Kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri, Oslo universitetssykehus